

Семенов О.М. Міжрегіональні проекти ресурсного центру професійного розвитку вчителя української мови і літератури. Інноваційний університет лідерство: проект і мікропроекти. **Варшава: Фондація "Instytut Artes Liberales"**. 2021 С. 176 – 185.

УДК 37.091.12:005.963:[811:821]-024.548

Семенов О. М.

**МІЖРЕГІОНАЛЬНІ ПРОЄКТИ РЕСУРСНОГО ЦЕНТРУ
ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ**

Анотація

У статті висвітлено перебіг міжрегіональних проєктів з інфомедійної грамотності центру професійного розвитку учителя української мови і літератури, який реалізується в рамках українсько-польського проєкту «Інноваційний університет та лідерство. Фаза IV: комунікаційні стратегії і відносини: університет-школа» в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка. Доводиться що реалізація проєкту з інфомедійної грамотності сприяє формуванню медіаосвітніх умінь майбутніх учителів-словесників у різних форматах змішаного навчання і неформальної освіти і сприяє особистісному і професійному розвитку суб'єктів освітнього процесу.

Ключові слова: міжрегіональний проєкт з інфомедійної грамотності, ресурсний центр, професійний розвиток учителя української мови і літератури, медіаосвітні уміння, комунікативна взаємодія, заклад вищої освіти.

Summary

The article highlights the course of interregional projects on information media literacy of the Center for Professional Development of Teachers of Ukrainian

Language and Literature, which is implemented within the Ukrainian-Polish project “Innovative University and Leadership. Phase IV: communication strategies and relations: universityschool” in A. S. Makarenko Sumy State Pedagogical University.

It is proved that the implementation of the project on information literacy promotes the formation of media educational skills of future language-teachers in various formats of blended learning and non-formal education and promotes personal and professional development of the subjects of the educational process.

Key words: *interregional project on Infomedia literacy, resource center, professional development of a teacher of Ukrainian language and literature, media educational skills, communicative interaction, an institution of higher education.*

Проблематика мікропроєкту.

Формування культуромовної учнівської особистості, яка характеризується активною громадянською позицією, готовністю адаптовуватися до нових умов, уміє працювати у групі, команді, спроможна самостійно визначати цілі самонавчання, самовиховання й саморозвитку та дієво їх реалізовувати, значною мірою залежить від підготовки майбутнього вчителя-словесника в умовах якісного освітньо-комунікативного середовища закладу вищої освіти. Освітньо-комунікативне середовище (ідеться і про безпечні, соціально комфортні, культуровідповідні умови освітнього процесу, й інноваційні методики і технології навчання, напрацьовані українськими та закордонними дослідниками, і науково-дослідні лабораторії та центри, до діяльності в яких залучаються студенти), має загалом сприяти ефективній підготовці вчителя до професійно-комунікативної діяльності в закладі загальної середньої освіти.

З-поміж ефективних європейських практик інноваційних методик навчання відзначимо напрацювання факультету Artes Liberales Варшавського університету, Педагогічних Студій, ліцею імені Вітковського з академічної і шкільної дидактики, культури академічної комунікації, наставництва і педагогічного партнерства, які ми вивчали під час стажування за українсько-польським проєктом Innowacyjny uniwersytet i przywództwo. Faza IV:

strategie komunikacyjne i relacje uniwersytet-szkoła (Інноваційний університет та лідерство. Фаза IV: комунікаційні стратегії і відносини : університет школа) упродовж листопада 2018 року (координатори – професор Т. Фініков та професор Р. Сухарські).

Студіювання польського досвіду, а також суспільний запит на підготовку вчителя-словесника у контексті європейського професіоналізму та збереження кращих ментальних українських характеристик обумовило обрати тему мікропроєкту «Створення ресурсного центру професійного розвитку учителя української мови і літератури». Упродовж 2018-2021 рр. ресурсний центр функціонує на факультеті іноземної та слов'янської філології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка як постійно діючий осередок освітньо-комунікативного середовища закладу. Мета діяльності центру – надавати освітньо-консультативну, інформаційно-дидактичну, дослідницьку підтримку формування та розвитку ключових компетентностей майбутніх учителів-словесників, а також учителів міста Суми і Сумської області як тьюторів, фасилітаторів на засадах цінностей педагогіки партнерства та академічної доброчесності. На досягнення мети сприяють міжрегіональні проєкти ресурсного центру з інфомедійної грамотності.

Зв'язок з сучасними трендами українського та європейського освітнього простору.

Мікропроєкт «Створення ресурсного центру професійного розвитку учителя української мови і літератури» і напрями діяльності ресурсного центру відповідають ключовим положенням Законів України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про загальну середню освіту» (2020), «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019), «Концепції розвитку освіти України на період 2015 – 2025 роки» (2014), Концепції «Нова українська школа» (2016), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018), Стратегії сталого розвитку України до 2030 р. (2017) щодо визначення стратегії навчання на основі комунікативного підходу.

Компетентності, необхідні для розширення можливостей працевлаштування (грамотність, мовна, цифрова, особиста, соціальна, навчальна, громадянська, компетентність культурної обізнаності та самовираження), окреслено в Рамковій програмі оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя, схваленій Європейським парламентом і Радою Європейського Союзу (2018) [3]; потреба взаємодії в міждисциплінарній команді для прийняття мобільних рішень; здатність спілкуватися з експертами з інших галузей – у проєкті Тюнінг (Tuning Europe, 2017) [6]. Важливість компетентностей (мовнокомунікативних, предметно-методичних, інноваційної, проєктувальної, інформаційно-цифрової) актуалізовано в Державному стандарті базової середньої освіти (2020) та Професійному стандарті за професіями «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2020), освітньо-професійних програмах 014.01. Середня освіта. Українська мова і література.

Діяльність ресурсного центру професійного розвитку учителя української мови і літератури центру пов'язана з імплементацією Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» (2019), а реалізація міжрегіональних проєктів ресурсного центру з інфомедійної грамотності ґрунтується на ідеях та положеннях міжнародних документів UNESCO «Медіа та інформаційна грамотність: Зміцнення прав людини, протидія радикалізації та екстремізму» (2011), Концепції упровадження медіаосвіти в Україні (2016), Міжнародної програми з оцінювання освітніх досягнень учнів PISA (2018).

Аналіз теорії і практики з розв'язання проблеми.

Аналіз положень Закону України «Про освіту» (2017), наукових джерел (Л. Пуховська, В. Сидоренко та ін.), виконання мікропроєкту «Створення ресурсного центру професійного розвитку учителя української мови і літератури» дає підстави прийти до висновку, що професійний розвиток особистості є безперервним процесом навчання та вдосконалення професійних компетентностей фахівця, що спрямований на забезпечення індивідуального

підходу до кожної особистості і ґрунтується на суб'єкт-суб'єктній взаємодії. В основу дослідження покладено ідею професійного розвитку і самореалізації вчителя, який успішно володіє вміннями сприймати, критично читати, аналізувати, інтерпретувати, створювати медіатекст різних стилів і жанрів, здійснювати творчий пошук, що ґрунтується на здобутках педагогіки, психології, філології, інформатики. Доцільність проєкту зумовлена також грантом, який ресурсний центр 2020–2021 рр. отримав від програми «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність – національне розгортання» Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки Посольства Сполучених Штатів Америки і Посольства Великої Британії в Україні щодо формування навичок інфомедійної грамотності майбутніх учителів.

Етапи реалізації мікропроєкту.

Упродовж 2018-2020 рр. виконано три етапи мікропроєкту: розробка нормативно-правової, програмної документації, створення онлайн-платформи центру та дидактичного інструментарію формування і розвитку ключових компетентностей учителя-словесника, підготовка пропозицій щодо партнерської взаємодії із кафедрами, центрами закладів вищої педагогічної освіти, громадськими організаціями на національному та міжнародному рівнях для поширення результатів діяльності центру професійного розвитку учителя української мови і літератури (детальніше представлено в публікації [2]).

У 2020-2021 рр. відповідно до плану четвертого етапу мікропроєкту здійснюємо міжрегіональні проєкти із інфомедійної грамотності спільно з кафедрою інформатики Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка та профільними філологічними кафедрами Горлівського інституту іноземних мов, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та Загальноукраїнським центром словникарства Українського мовно-інформаційного фонду НАН України.

Компетентність інфомедійної грамотності як базове поняття міжрегіональних проєктів характеризуємо з урахуванням основних вимог

Державного стандарту базової середньої освіти (2020) [1]. Ідеться про знання медіатексту та вміння, зокрема, здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі на основі знання функцій і норм сучасної української літературної мови, типів мовної взаємодії, особливостей стилів мовлення інформаційних та художніх текстів, медіатекстів тощо; уміння тлумачити текст інтерв'ю, репортажу з урахуванням його специфіки, працювати з фактами й аргументами, аналізувати фото, постери, інфографіку, аргументовано пояснювати власне бачення сприйнятої інформації, створювати медіатексти різних жанрів.

У реалізації проєкту дотримуємось концепції подвійної імплементації інфомедійної грамотності IREX й орієнтуємо студентів-філологів на розвиток критичного мислення та формування умінь орієнтуватися в інформаційному просторі (соціальна толерантність, стійкість до впливів, фактчекінг, інформаційна та візуальна грамотність, цифрова безпека, інноваційність, розвиток креативності), критично оцінювати інформацію в текстах різних видів, зокрема медіатекстах, підготувати медіаосвітній продукт і апробувати його під час педагогічної практики закладі загальної середньої освіти.

Співвиконавці ставлять за мету на основі вивчення кращого педагогічного досвіду розробляти навчально-методичне забезпечення формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів-тьюторів (вправи, ситуаційні завдання); здійснювати м'яку інтеграцію інфомедійної грамотності у процес навчання фахово-методичних дисциплін; апробувати фрагменти занять/заходів у різних формах (тренінг, вебінар, вебквест, медіахаб); залучати здобувачів освіти до проведення конкурсів методичних розробок занять з інфомедійним компонентом. Означені завдання реалізуємо в умовах змішаного навчання, що актуалізовано запровадженням карантину, пов'язаного із несподіваним поширення у світі й в Україні вірусу COVID-19, а також в умовах неформальної мовно-методичної освіти. Дотримуємось таких принципів навчання, як принципи особистісного розвитку, інтерактивності, принцип візуалізації у навчанні, міждисциплінарної інтеграції, текстоцентризму, естетичної вартісності медіатекстів, розвитку критичного мислення.

Прокоментуємо поточні результати проєкту.

За напрямом співпраці з кафедрою інформатики Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка здійснено опитування вчителів української мови і літератури, математики, фізики та інформатики Сумської області, а також викладачів університету щодо особливостей роботи учнівської/студентської молоді з навчальним матеріалом. З'ясовано складність сприймання довгих одноманітних текстів і актуалізовано потребу когнітивно-візуального підходу для формування критичного мислення, візуальної культури; визначено важливі для використання в освітньому процесі вищої школи і в закладах загальної середньої освіти форми візуалізації навчального матеріалу (опорний конспект, схеми (фрейми, логічні ланцюги, «частина – цілекластери, діаграма Венна, «Піраміда», «Дерево»), інтелект-карти, інфографіка) та засоби комп'ютерної візуалізації.

У межах спільного проєкту із ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» обґрунтовано групи медіаосвітніх умінь майбутніх учителів-словесників. До мовнокомунікативних умінь віднесено вміння сприймати медіатекст, гіпертекст, як графічний, так і аудіовізуальний; розпізнавати типові вербальні та невербальні засоби, які вказують на наявність маніпуляції, пропаганди, прихованого змісту повідомлення, володіти прийомами комунікативної взаємодії у мережевому просторі. Сформовані аналітико-інтерпретаційні вміння знаходять прояв в уміннях структурувати, виокремлювати інформацію з одного чи кількох медіаджерел, тему й мікротеми, розрізняти важливі і другорядні деталі медіаповідомлення, визначати зв'язок між компонентами змісту, структури та мовним оформленням медіатекстів, що належать до різних стилів і жанрів. Набуті текстово-жанрові вміння дозволяють складати текст різних типів (теле-, радіо), стилів і жанрів (новина, замітка, повідомлення, інтерв'ю, нарис, есе, репортаж) з урахуванням структурно-сміслових, мовностилістичних особливостей; проєктувальні вміння – аргументовано добирати, використовувати і створювати відповідно до теми або етапу заняття педагогічно доцільний медіатекст; макети газет, буктрейлерів,

мотиваторів, колажів, аудіовідео із використанням спеціалізованого програмного забезпечення (дет. [5]).

Апробацію запропонованих форм і методів здійснюємо спільно із профільними філологічними кафедрами Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Горлівського інституту іноземних мов, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» у процесі викладання лінгвістичних та мовно-методичних дисциплін, а також у гуртковій роботі з урахуванням моделі SAMR (автор – американський дослідник Рубен Пуентедура), що охоплює чотири рівні упровадження інформаційних технологій в освітній процес [4].

Відповідно до першого рівня технології об'єктом роботи на заняттях обрано медіатекст: бакалаври аналізують ідейно-тематичні особливості тексту публіцистичного стилю і з допомогою електронних словників уточнюють лексичне значення слів за контекстом, пишуть коментарі, добирають доцільний контент, оцінюють об'єктивність викладеної інформації тощо. Другий рівень технології передбачає кооперативні форми роботи студентів у спільних ресурсах (Titan Pad, Google Docs, Miksiike тощо) та виконання інтерактивних вправ «Ви – редактори» (виправити в медіатексті мовленнєві огріхи), колективне написання есе на сервісі ZipGrade, рольові ігри «Актуальне інтерв'ю» (із коментуванням складних випадків написання /наголошування слів, збагачення словникового запасу новими лексемами, уведення їх у контекст тощо). Третій рівень уможлиблює написання студентами власних медіатекстів, фаховий полілог з актуальної проблеми, формування умінь проєктувати, проводити різні види занять, самостійну роботу у старшій школі з опертям на знання про індивідуально-вікові особливості молоді.

Перспективним напрямом діяльності ресурсного центру спільно із Загальноукраїнським центром словникарства Українського мовно-інформаційного фонду НАН України є проєкт Віртуальна лабораторія «Мультимедійний словник з інфомедійної грамотності». Пропонований словник, над яким продовжується робота, є спробою систематизувати терміноряд

медіалінгвістики, враховує специфіку мовознавчого підходу до аналізу медійних текстів і може бути використано як практичний тренажер для широкого кола користувачів. Віртуальна лабораторія «Мультимедійний словник з інфомедійної грамотності» створює відповідне лінгвістично-технічне середовище, орієнтоване на професійну взаємодію здобувачів освіти, фахівців у галузі медійної комунікації, журналістів, учителів, викладачів, є відкритою системою, що може оновлюватися в режимі реального часу та наповнюватися новими функціями.

Для учасників міжрегіональних проєктів – майбутніх учителів ресурсний центр запропонував діагностувальний інструментарій щодо формування медіаосвітніх умінь: тест «Медіалінгвістична грамотність» передбачає запитання на перевірку умінь стилізувати, оцінювати медіатекст із огляду нормативності, здійснювати роботу над помилками в тексті, редагувати; індивідуальні завдання, що пов'язані з пошуком, аналізом і розробкою авторського медіапродукту; тест «Медіадидактична грамотність» передбачає перевірку умінь добирати медіатексти з певною дидактичною метою, редагувати медіатексти під конкретний освітній захід; розробляти фрагмент уроку з використанням медіатексту. Більш детальний опис діагностувального інструментарію подано в публікації [5]. Експертну оцінку апробованих завдань і заходів здійснюють стейкхолдери: здобувачі освітнього рівня магістр, бакалавр, студентське самоврядування, роботодавці, академічна спільнота.

Аналіз проведених діагностик серед здобувачів закладів вищої освіти засвідчує більш високий рівень формування мовнокомунікативних та текстово-жанрових умінь, що пояснюємо систематичним написанням критичного есе, періодичним проведенням тесту на критичний аналіз медіа тексту, залученням студентів до участі в мовних конкурсах, виконанням завдань на укладання і редагування новинних сайтів з опертям на їхнє змістове та візуальне наповнення; встановленням кореляції використання медіазасобів із конкретним програмовим матеріалом з української мови.

Висновки та рекомендації. Суспільний запит на більш ефективну комунікативну взаємодію між учасниками освітнього процесу закладів загальної середньої та вищої педагогічної освіти актуалізує потребу міжрегіональних проєктів з інфомедійної грамотності. Поточні результати реалізації проєкту ресурсного центру професійного розвитку української мови і літератури спільно з кафедрою інформатики Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, а також із профільними філологічними кафедрами Горлівського інституту іноземних мов, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та Загальноукраїнським центром словникарства Українського мовно-інформаційного фонду НАН України засвідчують: медіаграмотний учень і вчитель, котрий уміло здійснює відбір безпечної та критично осмисленої й особистісно значущої медіаінформації, творчо використовує її на уроках – одне із важливих завдань сучасної школи. Доцільність формування компетентності інфомедійної грамотності як невід'ємної складової компетентності особистості щодо вільного володіння державною мовою підтверджено в Державному стандарті базової середньої освіти (2020) та «Професійному стандарті за професіями «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2020).

Групи медіаосвітніх умінь майбутніх учителів-словесників, як показує аналіз проєкту, охоплюють мовнокомунікативні, аналітико-інтерпретаційні, текстово-жанрові, проєктувальні вміння. Поточні результати занять, вебінарів, вебквестів, залучення студентів до конкурсу методичних розробок занять з інфомедійним компонентом засвідчують, що студенти демонструють новий досвід у різних форматах навчання й розвитку, намагаються встановити зворотній зв'язок зі здобувачами вищої освіти інших закладів вищої освіти, науковцями, викладачами, успішними вчителями-україністами й роботодавцями. Важливим є активне залучення студентів до гурткової роботи і проведення спільно зі студентами різних закладів вищої освіти спільних

інтерактивних занять з актуальних медіаосвітніх технологій та інфомедійної гігієни.

За даними діагностик формування медіаосвітніх умінь майбутніх учителів-словесників засвідчено більш високий рівень формування мовнокомунікативних умінь та текстово-жанрових умінь, що пояснюємо різноманітними активностями студентів, а також наявністю віртуального майданчика між учасниками проєкту, мережевого спілкування, що дає можливість майбутнім учителям і вчителям, які працюють, розвивати власну медіакультуру.

Перспективами дослідження вважаємо налагодження співпраці з європейськими закладами вищої освіти. Певний досвід наявний: у межах діяльності ресурсного центру для бакалаврів, магістрантів Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка проведено гостьові лекції викладачки катедри україністики філологічного факультету Ягеллонського університету Марії Редькви, викладачів української мови Оксани Дубовик (Міжшкільний пункт навчання української мови та культури при школі 57, м. Гданськ) та Тетяни Оуєргі (Міжшкільний пункт навчання української мови, м. Варшава) з питань формування культуромовної особистості, гнучких навичок учнівської та студентської молоді. Такі зустрічі дозволяють ширше залучати стейкхолдерів до модернізації підготовки фахівців через кращі практики.

Література:

1. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]: Постанова Каб. Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-п> (дата звернення: 18.04.2021). – Назва з екрану.

2. Семеног О. М. Досвід функціонування ресурсного центру професійного розвитку вчителя української мови і літератури (на прикладі Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка) // Інноваційний

університет і лідерство: проект і мікропроекти – IV. – Варшава: Fundacja “Instytut Artes Liberalis”, 2020. – С.139-154.

3. Council recommendation on key competences for lifelong learning - education and training - european commission [Electronic resource] // Education and Training – European Commission. – Mode of access: https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/council-recommendation-on-key-competences-for-lifelong-learning_en (date of access: 18.04.2021). – Title from screen.

4. Puentedura R. SAMR in the classroom: developing sustainable practice [Electronic resource] / R. Puentedura. – Mode of access: http://www.hippasus.com/rrpweblog/archives/2014/11/28/SAMRInTheClassroom_DevelopingSustainablePractice.pdf. – Title from screen.

5. Formation of media educational skills of a future teacher in the professional training [Electronic resource] / Olena Semenog [et al.] // Revista romaneasca pentru educatie multidimensionala. – 2020. – Vol. 12, no. 3. – P. 219–245. – Mode of access: <https://doi.org/10.18662/rrem/12.3/319> (date of access: 18.04.2021). – Title from screen.

6. Tuning Educational Structures in Europe [Electronic resource] // WELCOME TO TUNING PROJECT. – Mode of access: <http://www.unideusto.org/tuningeu/> (date of access: 18.04.2021). – Title from screen.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Прізвище, ім'я, по батькові	Семеног Олена Миколаївна
Місце роботи	Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
Посада	завідувач кафедри української мови і літератури
Науковий ступінь	доктор педагогічних наук
Вчене звання	професор
Поштова адреса	м.Суми, Нова пошта №18
E-mail	olenasemenog@gmail.com
Контактний телефон	0991827329